

ምዕራፍ ስድስት

የኃሳፊነት ስሜት

የምዕራፍ ዓላማዎች፡ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ ስታጠናቅቁ፤

- የኃሳፊነትን ምንነት ትረዳለህ/ ትረጂደለሽ፤
- የተሰደዩ የኃሳፊነት ዓይነቶችን ታውቃለህ/ ታውቁደለሽ፤
- ተግባርን በቅንነት፣ በታማኝነትና በሀቀኝነት በመፈጸም በየደረጃው የዜግነት ኃሳፊነትን መወጣትን ትገነዘባለህ/ ትገነዘቧደለሽ።

6.1 ኃሳፊነትን የመውሰድ ገደብ ምንነት፤

ሥዕል 6.1 ተማሪዎች በትምህርት ቤታቸው ችግሮችን ውሀ በማጠጣትና በመኮከት ሳይ

- በሥዕሉ ላይ የሚታዩት ተማሪዎች ተግባር ምንን ያመለክታል?
- ችግሩ መትከል ጥቅሙ ምንድነው?

ስምሰም ገቢ

ወ/ሮ ጫልቱና አቶ ጋሻው ባለትዳርና የአራት ልጆች ወላጆች ናቸው። አቶ ጋሻው ሸማኔ ሲሆኑ ወ/ሮ ጫልቱ ደግሞ በአንደኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ያስተምራሉ። ብሩክ፣ ገላኔ፣ ቤዛና ገመቹ በመንግሥት ትምህርት ቤት የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ይከታተላሉ።

ቤተሰቡ ሥራን በጎብረት ይሠራል። እነ ብሩክ የቤት ውስጥ ሥራን በመከፋፈልና በየሣምንቱ በመለዋወጥ ይሠራሉ። የሌትና የወንድ የሚለውን ባህላዊ የሥራ ምደባና ገደብን አያምኑበትም። ጊዜያቸውን በአግባቡ መድበው ስለሚጠቀሙት በቂ የጥናት ጊዜ አላቸው። ከዚህም በተጨማሪ በየዝንባሌአቸው የልማት ሥራዎችን ይሠራሉ። ብሩክ የጓሮ አትክልት ያለማል፣ ቤዛ ጉብታንባላች፣ ገመቹ ዶሮ ያረባል፣ ገላኔ የአባቷን ሞያ ይዛ ሽመና ትሠራለች። ግቢያቸው ለምለምና ልዩ ልዩ ምርት የሚታይበት በመሆኑ በአካባቢው ሰዎች “ለምሰም ገቢ” በሚል ስያሜ ይታወቃል። የአካባቢያቸው ነዋሪዎችም ምርቶቻቸውን ይገዛሉ።

እነ ብሩክ ከሸያጩ በሚያገኙት ገቢ የቤተሰቡን ኑሮ በደንብ ይደግፋሉ። ለትምህርት ቤት የሚያስፈልጋቸውንና ሌሎችም ወጪዎቻቸውን በአብዛኛው በልማታቸው ገቢ ይሸፍናሉ። በተጨማሪም የሰፈራቸው ዕድር ባቋቋመው የአረጋውያን መርጃ ማሕበር አባል ሆነው የአባልነት መዋሮም ይከፍላሉ። በትምህርት ቤትም በክበባት በመሳተፍ የሥራ ልምዳቸውን ለጓደኞቻቸው ያካፍላሉ። እነ ብሩክ ጊዜያቸውንና እውቀታቸውን በአግባቡ ተጠቅመው ተጨባጭ ውጤት በማሳየታቸው በትምህርት ቤትና በቀበሌያቸው እንደ ምሳሌ የሚጠቀሱና የሚመሰገኑ ሆነዋል።

መልመጃ 1

ከላይ የቀረበውን ምንጣብ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

- እነ ብረክ የኃላፊነትን ተግባር ያከናወኑት በምን ሁኔታ ነው?
- ሥራን የሴትና የወንድ ብሎ መመደብ ትክክል ነው ወይስ አይደለም?
- በቤትና በትምህርት ቤት የምትሠሩት ሥራ አለ? ካለ ምን ምን እንደሆኑ ለንደኛቸው ግለጹ፡፡

ኃላፊነትን የመውሰድ ግዴታ ማለት አንድን ጉዳይ በራስ ተነሳሽነት ወይም በሚሰጥ መመሪያ በአግባቡ ለመፈጸም ኃላፊነትን መቀበልና መወጣት ነው። ሁሉም ሰው በተሰማራበት ሙያና ሥራ ጠቃሚ ውጤት የማሳየት ኃላፊነት ይጠበቅበታል። ኃላፊነት እንደሙያው ዓይነትና ደረጃዎች ይለያያል።

ለምሳሌ ወላጆች ልጅ ወልደው ማሳደጋቸው፣ ሀኪሞች ማከማቸው፣ መምህራን ማስተማራቸው፣ ሠራዊቱ ሀገር መጠበቁ፣ ገበሬው ማረሱና ማምረቱ፣ ተማሪዎች መማራቸው በተለያዩ የኃላፊነት ሥራዎች መሠማራታቸውን ያመለክታል። በዚህ መሠረት ተማሪዎች በትምህርት ቤት ውስጥ በልዩ ልዩ ኮሚቴዎች በመሳተፍ ኃላፊነትን ወስደው ለማከናወን ችግሮችን በመፍታት አስተዋጽኦ የማድረግ ልምድ መውሰድ አለባቸው።

የኃላፊነት ደረጃ ከፍና ዝቅ ሊል ይችላል። ሆኖም ማንኛውም ሰው በተሠማራበት ሥራ አጥጋቢ ውጤት ለማምጣት ኃላፊነትን የመውሰድ ግዴታ አለበት። የእያንዳንዱ ሰው ሥራ ጥሩ ውጤት ለራሱ፣ ለጎብኪተሰቡ፣ ቀጥሎም ለሀገር እድገት ጠቃሚ ነው። ስለዚህ በተማሪነታችሁ ጊዜ ሥራችሁ ትምህርት በመሆኑ በጥሩ ውጤት ለማጠናቀቅ ዓላማ ሊኖራችሁ ይገባል።

ከዚህም በተጨማሪ በቤት ውስጥ በአቅማችሁ ኃላፊነትን በመውሰድ ለቤተሰቦቻችሁ የሥራ እገዛ ማድረግ አለባችሁ።

ወላጆቻችሁ ጊዜ፣ ጉልበትና ሀብታቸውን ሁሉ ለእናንተ በጎ ዕድገት መስዋዕት ማድረጋቸው ጥሩ ዜጋ ለማፍራት መሆኑን መገንዘብ አለባችሁ። ስለዚህ በአቅምና በችሎታችሁ ኃላፊነትን መውሰድና ጥሩ ውጤት ማሳየት ወላጆችን ማስደሰትና የዜግነት ግዴታን የመወጣት ምልክት ነው።

ኃላፊነትን መውሰድ በትምህርት ቤትም መደረግ ያለበት ተግባር ነው። የጋራ መገልገያ የሆኑትን የትምህርት ቤት ንብረቶች ከጉዳት መጠበቅ የእያንዳንዱ ተማሪ ኃላፊነት በመሆኑ በባለቤትነት መንፈስ እንክብካቤ ማድረግ ከሁሉም ይጠበቃል።

በተጨማሪም፣ የህፃናትና የሴቶችን ጥቃት መቃወምና መከላከል ከትምህርት ቤት ሕይወት ጀምሮ ሊዳብር የሚገባው የኃላፊነት ግዴታ ነው።

መልመጃ 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

- ኃላፊነትን መወጣት ማለት ምን ማለት ነው?
- በፈቃደኝነት የሚሠራ ሥራ ኃላፊነትን መወጣት ነው አይደለም? እንዴት?
- የትምህርት ቤትን ንብረት ተማሪዎች ስምን ይንከባከባሉ?
- የህፃናትና የሴቶችን ጥቃት መከላከል መጀመር ያለበት ከየት ነው?

6.2 የቃል ኪዳን ምንነትና አስፈላጊነት፤

“የተናገረውን በውጤት አብሳሪ እውነተኛ ሰው ነው ቃልኪዳን አክባሪ።”

- እላይ በተሰጡት ስንኞች መሠረት ቃልኪዳን ምንድነው?
- ቃልኪዳን በምን ይገለጻል?
- ቃሉን የሚያከብር ሰው ምን ተብሎ ይጠራል?

ጨለማና ክረምት

ባለፈው ሐምሌ 30 ቀን የጣለው ዝናብ እጅግ ከባድ ነበር። የለቡ ቀበሌ ነዋሪዎች ከየሥራቸው ወደ ቤት ለመግባት ተቸግረው አመሹ። ጎርፍና ጨለማ ካስቸገራቸው ሰዎች መካከል አንዱ አና ጢው አማረ ነው። ዝናብ እየመታው ቶሎ ቶሎ ቢራመድም ጨለማው እየከበደ በመሔዱ መንገዱንና እርሻውን መለየት አቃተው።

ቢቸግረው የብርሀን ጭላንጭል ወዳየበት ወደ አንዱ ቤት አቅጣጫ ሔደ። ደጋግሞም ተጣራ። ብቅ ያሉት አዛውንት ሁኔታውን በባትሪያቸው ብርሀን አይተው አዘኑለት። ወደ ቤታቸው ገብቶ እንዲጠለል ጋበዙት።

አማረ ግን ልትወልድ የደረሰች ሚስቱ ተጨንቃ እንደምትጠበቀው ገልጸላቸው ባትሪያቸውንና ጥላ እንዲያውሱት ለመናቸው። አዛውንቱም ጎህ ሲቀድ እንዲያመጣላቸው ቃል አስገቡት። ቃሉንም እንዲያከብር ደጋግመው አሳሰቡት። አማረም የገባውን ቃልኪዳን እንደሚፈጽም አረጋገጠላቸው ና አመስግኖአቸው ወደ መንደሩ ተጓዘ። እቤቱ ሲደርስ እንደገመተው ሚስቱ አቻሜ በር ላይ ቆማ ስትጠብቀው አገኛት። ከዚያም ወደ ሞቀ ቤታቸው ገብተው፣ ራት በልተው፣ ቡና ጠጥተው በሰላም ተኙ። ሊነጋጋ ሲል አቻሜን ምጥ ያዛት። አማረም ተጨነቀ። ወደ ጎረቤቶቹ በመሔድ የሚስቱን በምጥ መያዝ ነገራቸው።

እንደባህላችን በጎርብትና ወግ ሁሉም ሊረዷት ፈጥነው ተሰባሰቡ። ጎህ እንደ ቀደደ ለአዛውንቱ የገባውን ቃል ላለማጠፍ ሚስቱን ለጎረቤቶቹ አደራ ሰጥቶ በሩጫ ገሠገሠ። አንዳንድ ጎረቤቶችና ሚስቱም ጭምር ተቸት። አድራጎቱንም ከጭካኔ ቆጠሩበት። እሱ ግን ጥላና ባትሪውን ለማድረስ በሩጫ እንደሔደ በሩጫ ሲመለስ አቻሜ ሴት ልጅ ወልዳ እልል ሲባል ደረሰ።

3. አማረ ሚስቱ በምጥ ተይዛ ወደ አዛውንቱ መሔዱ ጭካኔ ነው? ወይስ አይደለም?
4. በታሪኩ ውስጥ ሀቀኝነት እንዴት ተገለጸ?
5. አዛውንቱን ደግ ናቸው ካልገናኝ አማረን ምን እንሰዋለን?

ቃልኪዳን ማለት አንድ ሰው የተናገረውን እንደ ሚፈጽመው ለሌላ ሰው የሚሰጠው የቃል መተማመኛ ነው። የተናገረውን በተግባር ያሳየ ሰው እውነተኛ ታማኝ ሲባል፣ የተናገረውን በሥራ መተርጎም ያቃተው ደግሞ ቃል አባይ ተብሎ ይናቃል።

ቃልኪዳን ሰውን ለውጤታማ ሥራ የሚገፋፋ ኃይል ነው። እያንዳንዱ ሰው ለራሱ፣ ለቤተሰቡ፣ ለማኅበረሰቡና ለሀገሩ ቃልኪዳን መግባት አለበት። ለሀገር የሚገባ ቃል ኪዳን በሥራ ሲተረጎም የዜግነት ድርሻን መወጣትን ያመለክታል። ለንብረተሰቡ ኑሮ መለወጥ፣ ለሥልጣኔ መስፋፋትና ለሀገር ዕድገት የዜጎች ቃልኪዳን መግባት አስፈላጊ ነው። ምክንያቱም ቃልኪዳን ወደተግባር የሚያራምድ የህሊና አንቀሳቃሽ ኃይል ነው።

በቤት ውስጥ የሥራን ድርሻ በአግባቡ ከተወጣችሁ ትምህርታችሁን በጥሩ ሁኔታ መከታተል ከቻላችሁ ቃል አክባሪ ትባላላችሁ። ቃልን አክብሮ የመገኘት ኃላፊነት የሚጀምረው ከቤተሰባዊ የሥራ ተሳትፎ ነው። ይህም ሁኔታ እድገት እየጨመረ በትምርት ቤት ውስጥ በሚደረጉ ልዩ ልዩ ተሳትፎዎች ይዳብራል። ለምሳሌ ተማሪ ነት በራሱ ቃል ኪዳን ነው። ምክንያቱም ለጥሩ ውጤትና ብቃት ለመድረስ ተማሪዎች የሚሠሩት ሥራቸው መማር መማር ሁልጊዜም ጠንክሮ መማር ነው።

በተጨማሪም የክፍል አለቃ፣ የክብብ መሪና አስተባባሪ ሆኖ ተመርጦ ለማገልገል ቃል መግባትና ኃላፊነትንም ለመወጣት መነሳሳት ነው።

መልመጃ 3

ከላይ በቀረበው ታሪክ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ቅንነት የሚታየው በማን ተግባር ነው?
2. በአዛውንቱና በአማረ መካከል የተደረገው ቃልኪዳን እንዴት ተፈጸመ?

መልመጃ 4

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ቃልኪዳን ማለት ምን ማለት ነው?
2. ቃሉን የማይፈጽም ሰው ምን ተብሎ ይጠራል?
3. የቃልኪዳን ጥቅም ምንድነው?

6.3 የቅንነት፣ ታማኝነትና ሀቀኝነት ምንነት

6.3.1 ቅንነት፣ ታማኝነትና ሀቀኝነት ማለት ምን ማለት ነው?

የነጩሎ ዕቁብ

በአዲስ አበባ ደቡብ ለቡና ላፍቶ የሚባሉ ሁለት ሰፋፊ መንደሮች ይገኛሉ። በመካከላቸው አንድ ሰፊ አደባባይና አስፋልት መንገድ ተሠርቷል። በበጋም ሆነ በክረምት ወደ መንገዱና አደባባዩ ብዙ ነዋሪዎች ከየአቅጣጫው ይመጣሉ። ጨሎና አምስት ጓደኞቹ ደግሞ የሰዎቹን ጫማዎች በክረምት ከጭቃ፣ በበጋ ከአሲራ በማጽዳት ዓመቱን ሙሉ በትጋት ይሠራሉ።

እነጩሎ ዓላማና ራዕይ አላቸው። ትምህርት መማርና ሱቅ መክፈት ዋናዎቹ ዕቅዶቻቸው ናቸው። ይህን እቅዳቸውን ለማሳካት ከገቢያቸው የተወሰነ ይቆጥባሉ። በየቀኑ ሠርተው ከሚያገኙት ገቢ የሃምሳ ሣንቲም ዕቁብ ይጥላሉ። ለዚህም ጨሎ ዳኛ፣ አረጋ ፀሐፊ፣ ቱሉ ገንዘብ ያዥ ሆነው ተመርጠዋል።

የአረጋ ተግባር በየወሩ በዕጣ ወረቀቶች ላይ ስም ጽፎ ጠቅልሎ ማቅረብ ነው። ሆኖም የተሰጠውን ኃላፊነት በመዘንጋት ሁለት ሁለት ብር እየተቀበለ ማጭበርበርን ፈጸመ። ይኸውም በሚጠቀሱ ልላቸው ወረቀቶች ላይ የአንድ ሰው ስም በተደጋጋሚ በመጻፍ የዕለቱ ዕጣ ያለተወዳዳሪ ለአንድ ሰው እንዲወጣ ማድረግ ነበር።

በአጭር ጊዜ ውስጥ ማንበብና መጻፍ በጥረቱ የተማረው አንዱ እቁብተኛ ግርማ፣ አረጋ ደጋ ግሞ የጻፈውን ስላነበበበት አጋለጠው። እነጩሎም ባደረጉት ማጣራት አረጋ እምነት ማጉደሉንና ሀቀኛ አለመሆኑን አረጋገጠ። በዚህ ጊዜ ሀቅ በመናገሩ አረጋ ግርማን ሊደበድበው ሞክረ። ጓደኞቹም ታማኝነቱን በማጉደል ወቀሱት። አረጋም በሠራው ስህተት ተፀፅቶ ይቅርታ ጠየቀ። እነጩሎም ከቅንነት ውጭ የሆነ ሥራ በመሥራቱ የታማኝነትን ክብር እንዳጣ በመግለጽ ከስህተቱ እንዲማር መክረው ይቅርታ አደረጉለት። የፀሐፊነቱን ኃላፊነት ደግሞ ለግርማ ሰጡት።

መልመጃ 5

ከላይ በቀረበው ምንባብ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. እምነትን ማጉደል በታሪኩ መሠረት ውጤቱ ምን ሆነ?
2. የግርማ ተግባር ምንን ያመለክታል?
3. አረጋ ከፀሐፊነቱ መነሳቱ አግባብ ነው ወይስ አይደለም?

ማንኛውንም ተግባር በቅንነት፣ በታማኝነትና በሀቀኝነት ማከናወን ማለት በትኩረትና በሰላማዊ ሁኔታ ያለሸፍጥና ማታለል ትክክለኛውን ጉዳይ መግለጽ ወይም በድርጊት ማሳየት ማለት ነው። ታማኝነትም ኃላፊነትን በብቃት መወጣት ሲሆን ሀቀኝነት ደግሞ ቃልኪዳንን በተግባር ፈጽሞ መገኘትን ይገልጻል። ሶስቱ ጽንሰ ሀሳቦች ተያያዥነት አላቸው። አንዱ በሌላው ውስጥ ይገኛል።

ቅንነት፣ ታማኝነትና ሀቀኝነት ለእውነተኛ ተግባር መሠረት የሆኑ ባህርያት ናቸው። በማንኛውም የሥራ መስክ ላይ የተሰማራ ሰው በሙሉ ኃይሉና እውቀቱ፣ በተገቢው ጊዜና ሁኔታ በትክክል ሠርቶ በማጠናቀቅ ውጤቱን ካሳየ ኃላፊነቱን በቅንነት፣ በታማኝነትና በሀቀኝነት ተወጥቷል ማለት ነው። ከዚህ ውጭ በራስ ወዳድነትና እምነትን በማጉደል ሥራን መበደል አሳፋሪና ሀገርን መበደል ነው። ስለዚህ ብቁ ዜጋ ለመሆን በቅንነት፣ በታማኝነትና በሀቀኝነት ለመሥራት የህሊና ዝግጅት አድርጉ። በቤት፣ በአካባቢ እንዲሁም በትምህርት ቤት ኃላፊነትን የመወጣት ልምድ ማዳበር ጠቀሜታው ከፍተኛ ነው።

መልመጃ 6

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛ መልስ ሰጡ።

1. ራስ ወዳድነት ማለት ምን ማለት ነው?
2. የብቁ ዜጋ መገልጫው ምንድነው?
3. በትምህርት ቤት ተሳትፎ ቅንነት ታማኝነትና ሀቀኝነት የሚገለጹባቸውን ሁኔታዎች ዘርዘሩ።

6.4 ኃላፊነትን የመወጣት አስፈላጊነት

ሥዕል 6.2 አካባቢን መንከባከብን ሀላፊነትን መወጣት ነው

- አካባቢን መንከባከብን ባንፈቅድ ምን ችግር ሊፈጠር ይችላል?
- የአካባቢን ችግር ለመፍታት የሚደረግ ተሳትፎ ምን ይባላል?
- ሰዎች የአካባቢያቸውን ችግር ለመፍታት የሚያደርጉት ተሳትፎ ምን ይባላል?

እምዬ አስቴር

በብርሃን ጮራ ትምህርት ቤት በሚገኙ ልዩ ልዩ አበባት መካከል በየዓመቱ ውድድሮች ይካሄዳሉ። ባለፈው ዓመት አሸናፊውና ተሸላሚው የበጎ አድራጎት ክብብ ነበር። የክብቡ ሊቀ መንበር አስቴር አበራ የሰባተኛ ክፍል ተማሪ ነበረች። ያለ መመሪያና ማሳሰቢያ በቤት ውስጥ ማከናወን ያለባትን ተግባር በደንብ ትሠራለች። ሁልጊዜ በማለዳ ተነስታ ለዶሮዎች ጥራጥሬ ሰጥታ ማደሪያ

ያቸውን አጽድታ ጥራጊውን ለማዳበሪያነት በአትክልት መደቦቿ ላይ ትበትናለች። ውሻቸው እንዲናፈስ ከፈታችው በኋላ ቤት ትጠርጋለች። ከዚያም ተዘጋጅታ ቁርሷን በልታ ወደ ትምህርት ቤት ፈጥና በመሔድ በሰዓቱ ትደርሳለች። በዚህም እናትዋና ጎረቤቶቻቸው የልብ አውቃ በማለት ያደንቋታል።

በትምህርት ቤትም የምትሳተፍበት ክብብ ውጤታማነት በትጋት ትሠራለች አባላቱንም ታስተባብራለች። ትምህርት ቤቷን ወክላ በተሳተፈች በት የጥያቄና መልስ ውድድር አሸንፋ አንድ ሺህ ብር ተሸልማለች። የተሸለመችውን ብር ለበጎ አድራጎት ክብብ በመስጠት ጠቃሚ ተግባር እንዲሠራበት አድርጋለች።

ክብቡ በኑሮ ችግር ትምህርታቸውን መከታተል ያልቻሉትን ተማሪዎች ይረዳል። ችግረኛ ልጆች በአቅማቸውና በትርፍ ጊዜያቸው በመሥራት ራሳቸውን እንዲረዱ የምክርና የገንዘብ ድጋፍ ይደረግላቸዋል። ይህም የሥራን ባህል እንዲያዳብሩ መሠረት ሆኖአቸዋል።

ከዚህም ሌላ አስቴር በሰፈሯ የወጣቶች የልማት ኮሚቴ ተሳታፊ ነች። ቀበሌው በሰጣቸው ቦታ ላይ ከሚሠራው የልማት ውጤት ገቢ በቀበሌው ውስጥ የሚኖሩ በኤድስ የተጎዱ ሰዎች ይረዳል። በየወሩ በሚደረገው የቦይ መጥረግ፣ የቆሻሻ ማስወገድና የፀረ-ኤድስ ትምህርት ላይ በብቃት ትሠራለች።

ሕመማንና አረጋውያንን በርገራጌ ስለምትረዳ በብዙዎች ዘንድ የተመሰገነችና የተመረቀች ናት። ስለዚህም አስቴር በዕድሜዋ ሳይሆን በሥራዋ “እምዬ” እየተባለች ትጠራለች።

መልመጃ 7

ከምንባቡ በመነሣት ለሚከተሉት ጥያቄዎች መልስ ሰጡ።

1. ኃላፊነት መወጣት ማለት ምን ማለት ነው?
2. አስቴር በቤት፣ በትምህርት ቤትና በአካባቢዋ የምትሠራቸውን ተግባራት ዘርዘረ።
3. እንደ አስቴር ሁሉ ኃላፊነታችሁን ትወጣላችሁ? እንዴት?

ቀደም ሲል እንደተጠቀሰው ኃላፊነትን መወጣት ማለት በራስ ተነሳሽነት ወይም ከሌሎች እንዲከናወን የተሰጠን ሥራ በብቃትና በታማኝነት መሥራት ማለት ነው። እያንዳንዱ ሰው በግልና በጋራ ኃላፊነትን የመወጣት ግዴታ አለበት። ተማሪ ስለሆናችሁ ትምህርታችሁን በአግባቡ መማርና በብቃት ማጠናቀቅ ልትወጡት የሚገባ የግል ኃላፊነት ነው። ከዚህ በተጨማሪም በቤተሰብና በአካባቢ ሥራ ከሌሎች ጋር ተሳትፎ ማድረግ ደግሞ የጋራ ኃላፊነትን ማከናወን ነው። በአካባቢ ልማት መሳተፍ በራስ ተነሳሽነት ኃላፊነትን የመወጣት ምሳሌ ነው።

ኃላፊነትን መወጣት ለአስተሳሰብና ለኑሮ ለውጥ፣ ለሥልጣና ለብልጽግና መምጣት፣ በአጠቃላይም ከኋላ ቀርነት ለመላቀቅ በጣም አስፈላጊ ነው። እያንዳንዱ ዜጋ በቅንነት፣ በታማኝነትና በሀብቅነት በተሰማራበት ተግባር ኃላፊነቱን የሚወጣ ከሆነ እድገትና ለውጥ ሊመጣ ይችላል።

ሥዕል 6.4 የጢያ ትክል ድንጋይ

- የጢስ ዐባይ ፏፏቱ ታዋቂነቱ በምንድነው?
- የጢያ የድንጋይ ሀውልቶች የሚገኙት የት ነው? ስለ ሀውልቱ የምታውቁትን ግለጹ።
- ከሥዕሎች የትኛው የተፈጥሮ ሀብት፣ የትኛው ደግሞ ታሪካዊ ቅርስ እንደሆነ ለዩ።

መልመጃ 8

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የሥልጣና የዕድገት መሠረቱ ምንድነው?
2. ከእናንተ የሚጠበቀውን ኃላፊነት የምትወጡት እንዴት ነው?
3. በራስ ተነሳሽነት የሚከናወኑ ሥራዎችን ጥቀሱ።

6.5 የተፈጥሮ ሀብትና ታሪካዊ ቅርስ ምንነት፤

ሥዕል 6.3 የጢስ ዐባይ ፏፏቱ

የጫልቱ ስልጣን፤

አቶ ደጀኔ፤ ልጄ የምትፈልገውን ነገር ልሸልምሽ አስቤያለሁ። ምን እንዳደርግልሽ ትወጃለሽ?

ጫልቱ፤ የምትሸልመኝ በምን ምክንያት ነው አባዬ?

አቶ ደጀኔ፤ ከክፍል አንደኛ በመሆንሽና ትምህርትሽን በአግባቡ በማጠናቀቅ ኃላፊነትሽን በመወጣትሽ ስለተደሰትኩ ልሸልምሽ አቅጃለሁ።

ጫልቱ፤ አመሰግናለሁ አባዬ፤ ሽልማቴ ሽርሽር ቢሆንልኝ እመርጣለሁ።

አቶ ደጀኔ፤ ጥሩ ሀሳብ ነው ጫልቱ። ወዴት ልውሰድሽ?

ጫልቱ፤ በተማርነው መሠረት በሀገራችን አስደናቂ የተፈጥሮ ሀብቶችና ልዩ ልዩ ታሪካዊ ቅርሶች መኖራቸውን አውቀናል። ከነዚያ አንዳንዶቹን ብታሳየኝ በጣም እደሰታለሁ።

አቶ ደጀኔ፤ ግሩም ሀሳብ ነው ጫልቱ። ለመሆኑ የተፈጥሮ ሀብት ማለት ምን ማለት ነው?

ጫልቱ: የተፈጥሮ ሀብት ማለት በመሬት ላይና በመሬት ውስጥ እንዲሁም በውሀ ውስጥ በተፈጥሮ የሚገኙ ናቸው።

አቶ ደጀኔ: ጥሩ ተገንዝበሻል ጫልቱ፣ ታሪካዊ ቅርስ የሚባለውስ ምንድነው?

ጫልቱ: ታሪካዊ ቅርሶች ደግሞ ሕዝቦች በረዥም ዘመናት ውስጥ የሠሯቸውና ለትውልድ የተላለፉ ቤተመንግሥቶች፣ ሀውልቶች፣ ስዕሎችና የመሳሰሉት ናቸው።

አቶ ደጀኔ: መልካም ነው። መሠረታዊውን ሀሳብ ጨብጠሻል። በሚቀጥለው ክፍል ደግሞ በስፋት ትማሪያለሽ። በተፈጥሮ ሀብትነትና ቅርስነት ከሚጠቀሱት መካከል በዚህ ዓመት ሁለቱን ላስጉብኝሽ እችላለሁ።

ጫልቱ: በጣም ደስ ይለኛል አባዬ። ስላየሁት ታሪካዊ ቦታና አካባቢ ዘገባ ጽፌ ለክፍል ጓደኞቼ ለማቅረብ እዘጋጃለሁ። የት ልትወስደኝ አስበሃል አባዬ?

አቶ ደጀኔ: በዚህ ዓመት በጉራጌ ዞን ሶዶ አካባቢ የሚገኘውን የጢያ የድንጋይ ሀውልቶችና አምቦ አካባቢ የሚገኘውን የወንጨጫ ሐይቅን አስጉብኝሻለሁ። ሀይቆችና በውስጣቸው የሚገኙ ነገሮች ሁሉ የተፈጥሮ ሀብቶች ናቸው።

ጫልቱ: አመሰግናለሁ አባዬ። እኔም ዘገባዬን ለመጻፍ ማስታወሻ ደብተሮቼን አዘጋጃለሁ።

የተፈጥሮ ሀብቶች የሰው ልጆች በእውቀታቸውና በሥራ ልምዳቸው ሳያሻሽሏቸው በተፈጥሮ ያሉ ነገሮች ሁሉ የፈተጥሮ ሀብቶች ይባላሉ። እነዚህም ከመሬት በላይ፣ ከመሬት ውስጥ፣ በባሕርና በሐይቆች ውስጥ የሚገኙ ልዩ ልዩ ነገሮች ናቸው። ለምሳሌ ከመሬት በላይ ደን፣ ልዩ ልዩ ዕዕዋት፣ አራዊት፣ አእዋፋት ወንዞች፣ ፏፏቴዎች፣ እንስሳት ወዘተ የሚጠቀሱ ናቸው። ከመሬት ውስጥ ደግሞ፣ ፈሳሽና ጠጣር ማዕድናት፣ ማለትም ወርቅ፣ ነሀስ፣ ብረት፣ ጋዞች ሌሎችም ይካተታሉ።

እንዲሁም በውሀ ውስጥ የሚንቀሳቀሱና የማይንቀሳቀሱ ፍጥረታት ሁሉ በተፈጥሮ ሀብትነት ይታወቃሉ። በሀገራችን ከታወቁት የተፈጥሮ ሀብቶች መካከል፡

- የጢስ ዐባይ ፏፏቴ፣ አዋሽ፣ ተከዜ፣ ገናሌ ወዘተ ወንዞቻችን፣
- ጫሞ፣ አዋሳ፣ ላንጋኖና ጣና ሌሎችም ሐይቆቻችን፣
- በአዋሽ፣ በባሌ፣ በነጭ ሣር፣ በሰሜን ተራሮች ውስጥ የሚገኙ አራዊትና አእዋፋት በምሳሌነት የሚጠቀሱ ናቸው።

የተፈጥሮ ሀብቶችን ማልማት ለሰዎች ሕልውና ብዙ ጠቀሜታ አለው። ለሕዝቦች የጋራ ዕድገትም ሰፊ አገልግሎት ይሰጣል። እያንዳንዱ ዜጋ የተፈጥሮ ሀብቶችን ጠንቅቆ የማወቅ የማልማትና የመጠበቅ ግዴታ አለበት። ይህም ኃላፊነትን የመወጣት አንዱ ገጽታ ነው። ለምሳሌ ደንን መንከባከብ በቀላሉ ከእያንዳንዱ ሰው መኖሪያ አካባቢ ይጀምራል።

እናንተም በግቢያችሁ ውስጥ ዛሬችንና እጽዋትን በመትከል አካባቢን በልምላሜ እንዲሸፈን ብታደረጉ የአካባቢ አፈር በውሀ እንዳይሸረሸርና እጽዋት እንዳይወድሙ ይረዳል። በዚህ ሁኔታ ሁሉም የድርሻውን ቢሠራ በመውደም ላይ ያለው ደናችን ያንሠራራል። የወንዞችም ሆነ የሐይቆች ውሀ በአግባቡ በጥቅም ላይ ከዋለ ለልማቱ እገዛ ያደርጋል። ደንን መንከባከብ ለአራዊትና ለአእዋፋት መኖር ዋስትና ሲሆን ለእርሻ ሥራ እጅግ ጠቃሚ የሆነውን አፈርም ከመታጠብ ይደናል።

መልመጃ 9

ከላይ የቀረበውን ውይይት መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

- ?**
1. የጫልቱ ስባት የተደሰቱት ስምንድ ነው?
  2. የምታወቁቸውን የተፈጥሮ ሀብቶችና ታሪካዊ ቅርሶች ምንነታቸውንና የት እንደሚገኙ ግለጹ።
  3. የተፈጥሮ ሀብት ማስት ምን ማስት ነው? ታሪካዊ ቅርስስ?

ታሪካዊ ቅርሶች የሚባሉት ሕዝቦች በኖሩባቸው ዘመናት የሠሯቸው የጥበብ ውጤቶች ናቸው። እነዚህ ውጤቶች ለትውልድ በመተላለፍ በታሪክ ማስረጃነት ያገለግላሉ። የሠሯቸው ሕዝቦች የነበራቸውን የሥልጣኔ ደረጃ ያስረዳሉ። ታሪካዊ ቅርሶች ባህላዊና ሃይማኖታዊ ቁሳቁሶች፣ ሀውልቶች፣ አብያተ ክርስቲያናት፣ ቤተ መንግሥታት፣ መስጊዶች፣ ሥዕሎችና የመሳሰሉት ናቸው። ቅርሶቹ እንክብካቤና ጥበቃ ካልተደረገላቸው ይወድማሉ። የቅርስ ወድመት ደግሞ የታሪክ ወድመት ነው። ታሪካዊ ቅርሶች የጋራ ንብረቶቻችን በመሆናቸው ሁላችንም ልንጠብቃቸው ይገባል።

ማንኛውም ሰው ረዘም ያለ ጊዜ ያስቆጠሩ በስጦታ ወይም በውርስ ያገኛቸውን ንብረቶች በቅርስነት መመልከትና መጠበቅ አለበት። በመሆኑም የግልም ሆኑ የጋራ ታሪክና ጊዜን የሚጠቅሱ ቅርሶችን ለይተን ማወቅና መጠበቅ ግዴታችን ነው። የማንነታችን መገለጫ የሆኑት ቅርሶች እንዳይወድሙ፣ እንዳይሰረቁና እንዳይሸጡ መንከባከብ ያስፈልጋል።

መልመጃ 10

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

1. የተፈጥሮ ሀብት ካልተጠበቀ የሚያስከትለው ጉዳት ምንድነው?
2. የሰዎችን ጥበብ ችሎታና የነበሩበትን የሥልጣኔ ደረጃ የሚጠቀሙን ምን ይባላል?
3. በምንባቡ ውስጥ ከተገለጹት ታዋቂ ቦታዎች በአካባቢያችሁ የሚገኙ ታሪካዊ ቅርሶች ወይም የተፈጥሮ ሀብት ሁኔታ በማጥናት ለክፍል ተማሪዎች ግለጹ።
4. የተፈጥሮ ሀብቶችንና ታሪካዊ ቅርሶችን በመጠበቅና በመንከባከብ ረገድ የእናንተ ድርሻ ምን መሆን አለበት?

6.6 ኤች አይ ቪ / ኤድስ

ኤች አይ ቪ/ ኤድስ በዓለም ላይ እስከላይ መድኃኒት ያልተገኘለት ተላላፊ በሽታ ነው። ሰውነትን በማዳከምና በሽታዎችን የመከላከል አቅም በማሳጣት ለሞት ያበቃል። ይህ ተላላፊ በሽታ በመዛመት በዓለም ውስጥ ወደ የትኛውም ሀገርና አህጉር ተሠራጭቷል። ሀገራችንም ከገጠር እስከ ከተማ በበሽታው መስፋፋት በመጠቀም ግንባር ቀደም ተጠቃሽ ሆናለች።

ይህ በሽታ እናትና አባትን በሚገልበት ጊዜ ቤተሰብ ይጉዳል። ልጆች ያለሰብላቢ ይቀራሉ። ትምህርታቸውንም መቀጠል አይችሉም። ከችግርም የተነሣ ለጉዳና ኑሮና ለእንግልት ይዳረጋሉ። ይህ ሁኔታ ሀገር ተረካቢ የሆኑትን ልጆች እድገት ያሰናክላል። ሀገራችንም አምራችና የተማሪ ዜጋ ያሳጣታል። ስለዚህ ይህን አስከፊና አስቸጋሪ የሆነ በሽታ ከመስፋፋት ለማቆምና ለመከላከል የሚተላለፍባቸውን መንገዶች ማወቅ አለብሽ/ አለብህ። መተላለፊያ መንገዶቹን ካወቅሽ/ህ በኋላ ራስሽን/ ራስህን በበሽታው ከመያዝ በመከላከል ኃላፊነትታችሁን ልትወጡ ይገባል።

ኤድስ የሚተላለፍባቸው መንገዶች

- ኤድስ ወይም ቫይረሱ ያለበት ሰው በተወጋበት መርፌ ጤነኛው ሰው ሲወጋ፣
- የሕመምተኛው ሰው ደም ወደ ጤነኛው ሰው ደም ውስጥ ሲቀላቀል፣
- በኤድስ የተያዘ ሰው በተጠቀመባቸው ስለታም መሣሪያዎች፣ (ምላጭ፣ ጥፍር መቁረጫ ወዘተ) ጤነኛው ሲጠቀም፣
- ቫይረሱ ያለበት ሰው በተጠቀመበት የጥርስ ብሩሽ ወይም መፋቂያ ጤነኛው ሲጠቀም፣

መልመጃ 11

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩባቸው፡፡

1. የኤድስ መከላከያ ዘዴዎች ምንድን ናቸው?
2. የወሳኝነት በኤድስ መሞት ልጆችን የሚጉዳው እንዴት ነው?

የምዕራፍ ማጠቃለያ

ማንኛውም ዜጋ የሀገሩ አስኝታ ነው። ሀገርን የሚረከብ ዜጋ ኃላፊነቱን በእግባቡ መወጣት መቻል አለበት። በተሰጠው ወይም በፈቃደኝነት በጀመረው በማንኛውም ዓይነት ሥራ ላይ ውጤት ያመጣል። በታማኝነትና በቅንነት አንድን ሥራ ማከናወን ከቻለ ቃል ኪዳኑን የጠበቀና የታመነ ዜጋ ነው ።

ኃላፊነትን መወጣት ከሚገለጹባቸው ሁኔታዎች አንደኛው የሀገር ቅርስና ሀብት የሆኑትን ንብረቶች በባለቤትነት መንከባከብና መጠበቅ ነው። የሀገር ሀብት በእግባቡ ስልጣን ከዋለ ሰሥልጣኔና ሰብልጽግና መሠረት ስለሆነ እንክብካቤና ጥበቃ ሲደረግበት ይገባል። ስዚህ ዋነኛ ምሳሌ አድርገን የምንጠቅሰው የአፈራችን በከፍተኛ ፍጥነት እየታጠበ መሆኑ ነው። ቅርሶቻችንም ቢሆኑ እንክብካቤና ጥበቃ ያስፈልጋቸዋል።

አስቀድሞ እንደተገለጸው ዜጎች ዋነኛ የሀገር ሀብቶች ናቸው። ራሳቸውን በትምህርትና በእውቀት በማነጻ አምራች ዜጎች እንዲሆኑ ይጠበቅባቸዋል። ስመማርም ሆነ አምራች ሆኖ ሀገርን ስመገንባት በቅድሚያ ጤናማ መሆን ወሳኝነት አለው። በከፍተኛ ፍጥነት በዓለም ላይ አየተዛመተ ያለውን እ.ኤ.አ. /ኢድስን መከላከል አለብን። መተሳሰፊያ መንገዶች የተጠቀሱ በመሆናቸው ከነዚህ ራስን በመጠበቅ ኢድስን መከላከል ሲላኛው ኃላፊነትን የመወጣት ገጽታ ነው። ምንም እንኳን ካለማወቅና ካለመጠንቀቅ ሰፊ ጥፋት በማድረስ ላይ ቢገኝም፣ ኢድስ ልናስንፈው የምንችል ጠላታችን መሆኑን ማወቅ አለብን።

የምዕራፍ ቁጥር ቃላት

ጋላሬነትን መውሰድ፣	ተግባርን በአግባቡ ስመወጣት መወሰን።
ቃል ኪዳን፣	የቃል መተማመኛ ወይም ተስፋ።
ቅንነት፣	ደግነት የሚንጸባረቅበት ጥሩ ባህርይ።
ታማኝነት፣	ቃል ኪዳን አክባሪነት።
ሀቀኝነት፣	እውነተኛነት።
የተፈጥሮ ሀብት፣	በሰዎች ዕውቀት ያልተፈጠረ ሀብት (ውሀ፣ መሬት፣ አየር)።
ታሪካዊ ቅርስ፣	ያስፈልገው ዘመናትን ታሪክና ሥልጣኔ ማስረዳት የሚችል ከትውልድ የተሳሰረ ሀብት።
ኢች. አይ. ቪ/ኤድስ፣	መድኃኒት ያልተገኘበት ተላላፊና ገዳይ በሽታ።
ስለታም መሣሪያ፣	በቀላሉ ቆዳን መቀረጥ የሚችል መሣሪያ (ምሳሌ፣ ስለታም ነገር፣ ወዘተ)።
ጉህ ሲቀድ፣	ሲነጋጋ፣ ንጋት ሲጀምር።
ቃስ አባይ፣	ዋሾ።

የምዕራፍ የክስሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክላሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I. የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «እውነት» ስህተት ከሆኑ «ሀሰት» በማለት መልሱ።

1. ቃል መግባት ለእምነት መተማመኛ መስጠት ነው።
2. ተፈጥሮን መንከባከብ የአዋቂዎች እንጂ የወጣቶች ኃላፊነት አይደለም።
3. ቅርስን መጠበቅ ኃላፊነትን መወጣት ነው።
4. ሀቀኝነት ሌላው የእውነተኛነት መጠሪያ ነው።
5. ኤድስን መዋጋት ከኃላፊነት ጋር ግንኙነት የለውም።

II. በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን በ“ሀ” ሥር ካሉት ጋር አዛምዱ።

ሀ	ለ
1. አርአያነት፤	ሀ/ ተስፋና የመተማመኛ ቃላት።
2. ቅርስ፤	ለ/ በሰዎች ጥበብ ያልተሠራ።
3. ኃላፊነትን መወጣት፤	ሐ/ ተላላፊ በሽታ።
4. የተፈጥሮ ሀብት፤	መ/ ምሳሌነት።
5. ታማኝነት፤	ሠ/ የታሪክ ማስረጃ።
6. ኤድስ፤	ረ/ የሥራ ውጤት ማሳየት።
7. ቃልኪዳን፤	ሰ/ አለመዋሸት።
	ሸ/ ግዴላሽነት።

III. ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. ከሚከተሉት ዐረፍተ ነገሮች ኃላፊነት መወጣት የሚገለጽበት፤
  - ሀ. ትምህርትን በአግባቡ መማርና ጥሩ ውጤት ማምጣት፤
  - ለ. የጥናት ጊዜ እንዳያንስ በቤት ውስጥ ሥራ አለመሳተፍ፤
  - ሐ. የአካባቢ ልማትና ጽዳት የቀበሌ ተግባር ብቻ ነው ማለት፤
 መ. በአባራ ላለመቆሸሽ መማሪያ ክፍልን አለማጽዳት።
2. ቅርስን መንከባከብ የማን ኃላፊነት ነው?
  - ሀ. የታሪክ ተመራማሪዎች፤
  - ለ. የመንግሥት ባለስልጣናት፤
  - ሐ. ዜጎች፤
  - መ. ሁሉም መልስ ይሆናል።
3. ኒያላ፣ ዋልያ፣ ቀይ ቀበሮ፤
  - ሀ. የአገር ቅርስ ናቸው፤
  - ለ. የተፈጥሮ ሀብቶች ናቸው፤
  - ሐ. በየትኛውም ክፍለ ዓለም የሚገኙ የአራዊት ዝርያ ናቸው፤
  - መ. ሀ እና ለ መለሶች ናቸው።
4. ለሀገር ሥልጣኔና ዕድገት ጠቃሚው፤
  - ሀ. የዜጎች መማር ነው፤
  - ለ. ዘመኑ በፈጠራቸው የቴክኖሎጂ መሣሪያዎች መጠቀም ነው፤
  - ሐ. በእውቀት የተደገፈ ሥራን በአጥጋቢ ውጤት ማከናወን ነው፤
  - መ. ሁሉም መልስ ነው።

- 5. ራስን ከኤች. አይ.ቪ/ኤድስ አለመጠበቅ፤
  - ሀ. ግዴታን መወጣት ነው፤
  - ለ. ለሕይወት ዋጋ አለመስጠትና ኃላፊነትን አለመወጣት ነው፤
  - ሐ. ቅድሚያ ለትምህርትና ለጥናት ትኩረት መስጠት ነው፤
  - መ. ቃልኪዳንን አክብሮ መገኘት ነው።

IV. የሚከተሉትን ባዶ ቦታዎች በትክክልና ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

- 1. ዘመንና ታሪክን ባህልና ወግን የሚገልጹ ነባር ሀብቶች _____ ይባላሉ ።
- 2. በዓለም ላይ በአሁኑ ጊዜ መድሐኒት ያልተገኘለት በሽታ _____ ነው።
- 3. በቴክኖሎጂና በሳይንስ ጥበብ ያልተሠራ ሀብት _____ ተብሎ ይጠራል።

V. የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

- 1. ኤች. አይ. ቪ/ኤድስ ከሰው ወደ ሰው የሚተላለፈው እንዴት ነው ?
- 2. ቃልኪዳንና ታማኝነት ምን ማለት ነው? እንዴት ይገለጻሉ? በምሳሌ አስረዱ።
- 3. ተማሪዎች በአካባቢያቸው ያለውን የተፈጥሮ ሀብት እንዴት መንከባከብ አለባቸው?

